

Güney Türkmenistan Arkeoloji Enstitüsü şehirdeki ilmi kuruluşların başlıcalarını teşkil etmektedir. Kültür ve sanat kuruluşlarının en önemlileri ise bölgede yapılan kazılarda bulunmuş eski eserlerin bulunduğu arkeoloji müzesi, Türkmen etnografyası üzerine büyük değer taşıyan eşyaya sahip etnografya müzesi, Farsça yazmaların bulunduğu bir araştırma kütüphanesi, opera, çeşitli tiyatrolar ve şehri bir sinema sanayii merkezi haline getiren film stüdyolarıdır.

1984'te 351.000 olan nüfusun % 30'unu Türkmenler, gerisini Ruslar (% 50) ile diğer Sovyet halkları teşkil eder. Şehrin merkezi olduğu Aşkâbâd ili, Ahal Teke vahalarının ve Karakum çölünün tamamını içine alan 95.400 km² araziye ve 440.000 nüfusa (1983, tah.) sahip olup nüfusun 3/4'ünden fazlası Aşkâbâd şehrinde, gerisi de yine vahalarda yer alan Bezmein ve Tecen kasabalarıyla daha küçük yerleşim birimlerinde yaşamaktadır. 1962'de yapımı tamamlanan Karakum Kanalı ile sulanan vaha topraklarında pamuk, tahıl, sebze ve üzüm, kavun, karpuz gibi meyveler yetiştirilip hayvancılık yapılır; en önemli hayvancılık ürünü karakul kuzusu postudur (astragan). Bölgede çıkarılan başlıca yeraltı zenginlikleri çinko, kurşun, sülfür ve bariittir.

Aşkâbâd'ın 7 km. batısında, herhangi bir binası ayakta kalmamış olan Ortaçağ şehirlerinden Nesâ'nın harabeleri, 10 km. doğusunda da Asya'nın en eski yerleşim merkezlerinden birine ait kalıntıların ortaya çıkarıldığı Anav kurganı (höyük) bulunmaktadır. Kuzey-güney yönünde uzanan iki tepeden ibaret Anav kurganında XX. yüzyılın başlarında yapılan arkeolojik kazılar sonucu dört kültür katından oluşan bir medeniyetin izleri tesbit edilmiştir. Orta Asya ve ona bağlı olarak da Batı Çin tarihi için büyük önem taşıyan Anav'ın ilk kültürü kerpiç evlerde oturan, ziraati, hayvan evcilleştirmeyi ve çanak çömlek yapmayı bilen bir Neolitik devir (yeni taş devri) medeniyetine, son kültürü ise demiri tanıyan bir maden devri medeniyetine aittir. Kronoloji konusunda yapılan son çalışmalarla üçüncü kültürün milattan önce III. binyılın ortalarına ait olduğu anlaşılmıştır. Birinci kültürün ise milattan önce VI. binyılın sonlarına veya V. binyılın başlarına ait olduğu sanılmaktadır ki bu durum Orta Asya'da da Ön Asya'dakiler kadar eski medeniyetlerin varlığını göstermektedir. Anav kurganının yakını-

da, kitabesinden Ebü'l-Kâsım Bâbür (ö. 861/1457) tarafından yaptırıldığı anlaşılan bir de cami bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

C. Schaeffer, *Stratigraphie Comparee et Chronologie de l'Asie Occidentale*, London 1948, s. 598-599; R. H. Dyson, "Problems in the Relative Chronology of Iran", *Chronologies in Old World Archaeology* (nşr. R. W. Ehrich), Chicago 1967, s. 247, 512; Shirin Akiner, *Islamic Peoples of the Soviet Union*, London, 1986, s. 317; "Anav", *TA*, II, 456-457; W. Barthold, "Ahal Teke", *IA*, I, 155; a.m.f., "Aşkâbâd", *IA*, I, 710; a.m.f., "Etek", *IA*, IV, 398; Mehmed Saray, "Türkmenler", *IA*, XII/2, s. 661-673; B. Spuler, "Aşkâbâd", *EJ²* (İng.), I, 700-701; a.m.f., "Ashkhabad", *Elr.*, II, 750; Th. Shabad, "Ashkhabad", *EAm.*, II, 436; G. E. Wheeler - A. Sheehy, "Ashkhabad", *EBr.*, II, 572; *ABr.*, II, 471-472.

SARGON ERDEM

AŞKIYYE

(عشقیه)

Tayfûriyye'den
Şütâriyye'nin bir kolu.

Ca'fer es-Sâdık ile başlatılan ve birbirinden farklı şekillerde kaydedilen bu tarikatın silsilesinde Bâyezîd-i Bistâmî ve Ebü'l-Hasan el-Harakânî gibi *sekr**, *fenâ** ve aşk konusundaki fikir ve sözleriyle tanınmış büyük süfiler yer alır. Aşkıyye (İşkıyye), belli birtakım âdâb ve erkânı bulunan bir tarikat olmayıp tamamıyla tasavvufun hususi bir temayülünü ifade eder. Bu temayülde olanlara göre ibadet mutlaka gerekli olmakla birlikte Allah'a ibadetle değil, aşk ve muhabbetle varılır. Bâyezîd-i Bistâmî'ye göre kafilenden önce menzile varmak ibadetle değil ancak sevgiyle olur. Bu sebeple hakiki mürid gece yatıp uyusa bile sabahleyin kafilenden evvel menzile

varır; kıldığı namaza ve tuttuğu oruca değil, Allah'ın lutfuna ve keremine bel bağlar. Bu anlayışa sahip bir kişi hangi tarikata mensup olursa olsun Aşkıyye'ye dahil olmuş kabul edilir. Bir sınıflamaya göre mutasavvıflar dört kısma ayrılırlar: Hulûliyye, İttihâdiyye, Vâsiliyye, Uşşâkiyye. Uşşâkiyye Allah'a aşk vasıtasıyla erme yolunu seçtiği için bu ismi almıştır. Burada Uşşâkiyye ile Aşkıyye aynı mânaya gelmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Zebîdî, *İk'd.*, s. 88; a.m.f., *İthâfû'l-Asfiyâ*, s. 245; Ma'sum Ali Şah, *Tarâ'îk*, I, 286; II, 151-152.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

AŞKÎ, Kadîm

XV. yüzyıl divan şairi.

Tezkirelerde ve diğer kaynaklarda hayatı hakkında fazla bilgi bulunmayan Aşkî, aynı mahlası taşıyan daha sonraki birkaç divan şairinden ayırt edilmek için "Kadîm" sıfatıyla anılmaktadır. Sehî Bey, tezkiresinde onun Fâtih Sultan Mehmed devri şair ve musahiplerinden, şiiri iyi bilen ve döneminde rağbet gören bir sanatkar olduğunu belirtmektedir. Latîfî ise Aşkî'nin şiirlerinin sade ve "vezne uydurulmuş sözlerden ibaret" olduğunu, padişahın gördüğü ilginin bu sebeple zamanın şairlerince kiskanıldığını kaydeder. Ayrıca Fenâî adlı bir şairin, Aşkî'nin günde 100 akçe almasını kışkırdığı için, yazdığı bir beyiti naklederek yeteneksiz kişilerin talihleri sayesinde itibar gördüklerinden şikâyetle sözlerini bitirir. Âşık Çelebi de Sehî ve Latîfî'ye uyararak tezkiresinde Aşkî'ye yer verdiğini, ancak onun anılmaya değer bir beytinin bile bulunmadığını söyler.

Molla Aşkî Mescidi ve Aşkî'nin aynı mescidin haziresindeki mezarı - Balat / İstanbul

